

THE FEMALE CHARACTERS OF CHU LAI'S SHORT STORIES

Doan Duc Hai

TNU – Center of Distance Learning

ARTICLE INFO		ABSTRACT
Received:	09/6/2022	The object of the research is the collection of Chu Lai's short stories published by Literature Publishing House in 2008 (3rd edition), consisting of 26 short stories. The purpose of the study is to point out the identifying signs of female characters appearing in the group of survey works. On the basic concepts of literary theory, the criterion of content reflection is the main tool for surveying and classifying. This study used main methods such as statistics, comparison, exclusion, and meta-analysis. Therefrom, the author determined some basic contents such as factors to categorize and identify female characters in works (03 groups), the main emotions (respect, love, sympathy, understanding and sharing), and the author's realistically describing style. The results of the study contribute to the research and teaching of modern Vietnamese literature after 1975 on the topic of war and post-war.
Revised:	24/6/2022	
Published:	24/6/2022	
KEYWORDS		
Short stories		
Short stories' characters		
Chu Lai		
Chu Lai's short stories		
Female characters		

NHÂN VẬT NỮ TRONG TRUYỆN NGẮN CỦA CHU LAI

Đoàn Đức Hải

Trung tâm Đào tạo từ xa – ĐH Thái Nguyên

THÔNG TIN BÀI BÁO		TÓM TẮT
Ngày nhận bài:	09/6/2022	Đối tượng khảo sát của nghiên cứu là tập Truyện ngắn của Chu Lai do nhà xuất bản Văn học ấn hành năm 2008 (tái bản lần thứ 3) gồm 26 truyện ngắn; mục đích nghiên cứu là chỉ ra những dấu hiệu nhận diện của các nhân vật nữ xuất hiện trong nhóm tác phẩm khảo sát. Trên cơ sở những khái niệm cơ bản của lý luận văn học lấy tiêu chí nội dung phản ánh là công cụ chủ đạo để khảo sát, phân loại. Nghiên cứu này sử dụng các phương pháp như thống kê, so sánh, loại trừ, phân tích tổng hợp, từ đó xác định một số nội dung phản ánh cơ bản như các yếu tố phân loại và nhận diện nhân vật nữ trong tác phẩm (03 nhóm); âm hưởng tình cảm chủ đạo (trân trọng, yêu thương, cảm thông, thấu hiểu và chia sẻ), bút pháp hiện thực của tác giả khi miêu tả. Kết quả của nghiên cứu đóng góp tư liệu cho công tác nghiên cứu và giảng dạy văn học Việt Nam hiện đại sau 1975 về đề tài chiến tranh và hậu chiến.
Ngày hoàn thiện:	24/6/2022	
Ngày đăng:	24/6/2022	
TỪ KHÓA		
Truyện ngắn		
Nhân vật trong truyện ngắn		
Chu Lai		
Truyện ngắn Chu Lai		
Nhân vật nữ		

DOI: <https://doi.org/10.34238/tnu-jst.6138>

Email: haidd@tnu.edu.vn

<http://jst.tnu.edu.vn>

614

Email: jst@tnu.edu.vn

1. Đặt vấn đề

Nhà văn Chu Lai là một tên tuổi quen thuộc đối với độc giả Việt Nam - người sinh ra và trưởng thành trong chiến tranh. Các tác phẩm chính của Chu Lai cơ bản viết về đề tài chiến tranh với sự phong phú, đa dạng về thể loại như tiểu thuyết, kịch bản sân khấu, kịch bản phim, hồi ký, bút ký... và một mảng sáng tác cũng được nhiều độc giả đón nhận đó là truyện ngắn. Truyện ngắn Chu Lai là ký ức nóng hổi, khắc khoải và không kém phần day dứt về cuộc chiến đã đi qua; những cuộc đời, những nhân vật giữa vùn xoay của thời kỳ hậu chiến, những câu chuyện thấm đẫm giá trị nhân văn và niềm tin tưởng vào những gì tốt đẹp của cuộc đời và con người.

Số lượng tác phẩm truyện ngắn của Chu Lai [1] tương đối khiêm tốn so với gia tài sáng tác của ông, các công trình nghiên cứu về truyện ngắn của Chu Lai cũng chưa nhiều, các bài báo chuyên sâu, hẹp như tìm hiểu về nhân vật, nhân vật nữ trong truyện ngắn của Chu Lai thì lại càng hiếm hoi; nội dung nghiên cứu này hiện diện trong các luận văn thạc sỹ, các sách chuyên khảo như [2] – [4]. Một số bài báo khoa học đã được công bố cũng đã đề cập ít nhiều đến truyện ngắn Chu Lai với tư cách đối tượng so sánh, đối chiếu, bình giá như [5] – [9]. Với mong muốn đưa ra một vài kiến giải cũng như khám phá, nhận diện về thế giới nhân vật, đặc biệt là nhân vật nữ trong truyện ngắn Chu Lai, nghiên cứu này đã được thực hiện với hy vọng rằng, kết quả nghiên cứu phần nào đóng góp cho công tác nghiên cứu và giảng dạy Văn học Việt Nam hiện đại nói chung và văn học Việt Nam sau 1975 về đề tài chiến tranh nói riêng.

2. Phương pháp nghiên cứu

Nghiên cứu này sử dụng các phương pháp như thống kê, so sánh, loại trừ, phân tích tổng hợp, từ đó xác định một số nội dung phản ánh cơ bản như các yếu tố phân loại và nhận diện nhân vật nữ trong tác phẩm (03 nhóm); âm hưởng tình cảm chủ đạo (trân trọng, yêu thương, cảm thông, thấu hiểu và chia sẻ), bút pháp hiện thực của tác giả khi miêu tả.

3. Nội dung

3.1. Đôi nét về tập *Truyện ngắn của Chu Lai*

Đối tượng khảo sát trong nghiên cứu này là tập *Truyện ngắn của Chu Lai* do nhà xuất bản Văn học ấn hành năm 2008 (tái bản lần thứ 3) [1] gồm 26 truyện ngắn: *Một khái niệm tình yêu, Lửa mất, Người không đi qua hoàng cung, Cái tát sau cánh gà, Trang bản thảo chép thuê, Anh Hai đờm, Gió nơi ấy màu xanh, Ký niệm vùng ven, Dòng sông yên ả, Phố vắng, Bức chân dung của người đàn bà lạ, Phố nhà binh, Tiếng Hà Nội, Mát, Chỗ ấy có một ngôi nhà, Thi nhân trên sàn đấu, Cuộc đời khe khẽ, Sắc đỏ chôm chôm, Đêm nghe gà đập chuông, Mát sau vách lá, Hơi thở đêm, Con tôi đi lính, Lỗi không phải tại rượu, Một trường hợp quá báo, Chuyện tình của Đại đội trưởng, Người cha nhu nhược.*

Các truyện ngắn của Chu Lai trong phạm vi nghiên cứu này chủ yếu viết về người lính trong và sau chiến tranh, những góc khuất cuộc sống, những thân phận, số phận được nhà văn miêu tả dưới một góc nhìn rất riêng, rất hoài niệm nhưng đầy trân trọng, ngợi ca, cảm thông, thấu hiểu và đôi khi là cả chua xót nhưng vẫn ngập tràn tình yêu thương. Từng trải qua chiến tranh gian khổ, khi may mắn còn được trở về, nhà văn - người lính Chu Lai vẫn đau đáu, trăn trở về thân phận những người đồng chí đồng đội bước ra từ chiến tranh với vô vàn bờ ngõ trước cuộc sống mới. Cuộc chiến với bom đạn hiểm nguy đã tạm đi qua nhưng cuộc sống đời thường cũng lại vô vàn những trắc trở, éo le, thách thức... ta cũng gặp những ưu tư này trong *Sao đổi ngôi* của Chu Văn [9], *Nỗi buồn chiến tranh* của Bảo Ninh [8]... Đặc biệt trên những trang viết của mình – và cả ngoài đời – Chu Lai đặc biệt trân quý phụ nữ, với ông tất cả phụ nữ đều là những vẻ đẹp được khẳng định, cả nội tâm và ngoại hình hay chỉ một trong số đó.

3.2. Nhân vật nữ trong truyện ngắn Chu Lai

Theo Lại Nguyên Ân [10, tr.241], nhân vật văn học được định nghĩa là “hình tượng nghệ thuật về con người, một trong những dấu hiệu về sự tồn tại toàn vẹn của con người trong nghệ thuật ngôn từ”; trong giáo trình *Lý luận văn học* (Trần Đình Sử) [11] thì nhân vật văn học là “khái niệm dùng để chỉ hình tượng các cá thể con người trong tác phẩm văn học – cái đã được nhà văn nhận thức, tái tạo, thể hiện bằng các phương tiện riêng của nghệ thuật ngôn từ”. Như vậy, nhân vật là yếu tố quan trọng trong tác phẩm góp phần thể hiện nội dung văn học, là phương thức nghệ thuật nhằm khai thác những nét thuộc đặc tính con người. Trong nghiên cứu này, chúng tôi đi theo quan điểm của các khái niệm trên nghĩa là đánh giá, phân loại, phân tích nhân vật theo nội dung phản ánh thông qua hình tượng nghệ thuật.

Theo thống kê cụ thể thì trong tập *Truyện ngắn* của Chu Lai có 24/26 tác phẩm đề cập trực tiếp hoặc gián tiếp đến nhân vật là nữ giới. Tiêu chí “giới” của nhân vật tự động loại trừ các tác phẩm không tiến hành khảo sát. Chúng tôi chủ động chia thể giới nhân vật nữ trong *Truyện ngắn* của Chu Lai thành ba nhóm, tất nhiên sự phân chia này chỉ mang tính chất tương đối và chủ yếu phục vụ mục tiêu thực hiện nghiên cứu này.

3.2.1. Những người phụ nữ anh hùng bất khuất

Qua khảo sát hệ thống tác phẩm của Chu Lai nói chung và cụ thể trong tập truyện ngắn của tác giả, chúng tôi nhận thấy Chu Lai đặc biệt dành tình cảm trân trọng, yêu thương, cảm mến những người phụ nữ như chính ông từng tâm sự: “Hầu hết các nhân vật chính của tôi đều là nữ, nếu cuộc chiến mà thiếu đi bóng dáng người con gái mềm mại thì sẽ trở nên vô nghĩa. Chính dáng dấp người con gái đã đẩy sâu lý tưởng chiến đấu cho những người lính chúng tôi. Một thời con gái đi qua chiến trường, có những sự hy sinh khốc liệt đến không thể tưởng tượng được” [12]. Trong tiểu thuyết của Chu Lai, ta gặp những nhân vật nữ anh hùng như Ba Sương trong *Án mày dĩa văng*, Thanh Nhàn trong *Gió không thổi từ biển...* còn trong tập truyện ngắn mà chúng ta đang đề cập tới [1] thì tần suất xuất hiện của các nhân vật nữ anh hùng bất khuất còn dày đặc hơn nhiều như Hồng (*Anh Hai Đóm*) [1, tr.103], Út Thương (*Mắt sau vách lá*) [1, tr.330], Cô gái giao liên (*Hơi thở đêm*) [1, tr.335], Ba Liên (*Kỷ niệm vùng ven*) [1, tr.144]... Khi viết về những nữ chiến sỹ anh hùng này, Chu Lai không hề né tránh hiện thực đau thương mất mát, thực tế tàn nhẫn của chiến tranh. Ông ca ngợi họ bằng cái nhìn chân thực của người trong cuộc, cảm phục họ, tôn vinh họ bằng lòng biết ơn và cả sự kính trọng. Bao trùm lên tất cả những sắc thái ấy là sự yêu thương, cảm mến không ngừng tuôn chảy.

3.2.2. Những người phụ nữ trung hậu đảm đang

Như phần giới thuyết đã nêu, sự phân chia 3 nhóm nhân vật trong khu vực tác phẩm khảo sát chỉ là tương đối vậy nên sự giao thoa, hàm chứa hay đan xen là một tất yếu. Trong tổng thể dung lượng của 24 truyện ngắn được khảo sát thì số lượng nhân vật nữ được miêu tả với những phẩm chất trung hậu đảm đang chiếm tỷ lệ đa số. Ngay đầu tập truyện, ta thấy xuất hiện nhân vật Thoa trong *Một khái niệm tình yêu* [1, tr.5], không nhiều lời mô tả về ngoại hình, kiệm lời trong đối thoại nhưng hành động của nhân vật này đã nói lên tất cả: tôn trọng tính cách của anh lái xe râu ria, quan tâm kín đáo đến người lính biên phòng đi cùng, những phút thức cùng người lính, lắng lẽ nghe đàn khi canh xe qua đêm, phút tiễn chân... và cả cái tâm trạng của nhân vật bác sỹ Phụng ở đoạn kết câu chuyện: “Nhìn theo bóng dáng cô gái đang mắt hút ở phía bên kia cầu treo, mắt anh sẫm lại, bạc đi. Giây phút thất thân ấy, chỉ có một mình anh hiểu: cái bóng dáng thân yêu kia sẽ không bao giờ còn là của anh nữa, cho dù ngay bây giờ, cái con người ấy có quay lại, có ngồi cạnh anh đi tiếp đoạn đường” [1, tr.35] không rõ là một lời trách cứ hay một niềm cảm phục?

Rồi nữa, đó là Mai trong *Trang bản thảo chép thuê* [1, tr.85], Lâm trong *Dòng sông yên ả* [1, tr.178], Thái, Mai trong *Phố vắng* [1, tr.207], cô kỹ sư thủy sản trong *Cuộc đời khe khẽ* [1, tr.309], Huyền trong *Chuyện tình của Đại đội trưởng* [1, tr.383]... họ là những nhân vật nữ mà Chu Lai dành hết cho những yêu thương triu mến trong miêu tả - dù phác thảo hay khắc họa - làm ngân lên trong lòng độc giả những thanh âm trong trẻo và niềm tin vào cuộc sống, con người.

Cũng trong chuỗi các nhân vật nữ trung hậu đảm đang thì bà mẹ trong *Gió nơi ấy màu xanh* [1, tr.132], người phụ nữ bí ẩn trong *Bức chân dung người đàn bà lạ* [1, tr.228], chị Út trong *Sắc đỏ chôm chôm* [1, tr.318] lại gọi lên trong chúng ta đôi điều trắc ẩn: một người mẹ đau đến cảm nín trước sự lạc lối, cự tuyệt mù quáng của chính người con mang nặng đẻ đau; một người em gái suốt đời mang đau đáu một món nợ ân tình, sinh mạng, chỉ kịp gặp lại ân nhân khi người ấy đã đi sắp hết hành trình cuộc đời nhưng vẫn nặng lòng thế sự và một niềm tin vững chãi về tính Thiên, tính người. Người phụ nữ trong *Bức chân dung người đàn bà lạ* làm ta liên tưởng đến những nhức nhối tâm tư khi đọc *Bức tranh* của Nguyễn Minh Châu; một người phụ nữ mà cả cuộc đời là hy sinh, chờ đợi, yêu thương đoan chính và trung hậu tuyệt vời. Bức thư cuối cùng gửi lại cho mỗi tình đầu của cô giao liên giữa rừng mưa năm ấy làm chúng ta đau đến thắt lòng nhưng không bi lụy và mất hy vọng bởi mầm sống vẫn sinh sôi - người đưa thư.

Trong truyện ngắn của Chu Lai, chúng ta thấy thấp thoáng nụ cười hóm hỉnh, yêu thương, trân trọng, cảm mến và cả đôi chút tự trào của tác giả khi viết về nhân vật có tên bà vợ, vợ tôi... Nhân vật bà vợ trong *Mất* [1, tr.269], vợ tôi trong *Con tôi đi lính* [1, tr.349] là người mà chúng tôi muốn nhắc đến. Chỉ vài dòng thôi nhưng ẩn chứa biết bao cảm phục, mà có phần áy náy, ân hận và cả dường như xấu hổ: “*Cuối cùng mẹ nó, một người đàn bà chưa hề đánh mất cái gì bao giờ, kể cả cái thứ dễ mất nhất là chồng lại là một người giải toả tình thế một cách khá uyển chuyển...*” [1, tr. 271], câu chuyện đối thoại với người lính già và câu kết đã nói lên tất cả: “*Ông khách nói xong quay lưng đi luôn. Để mặc hai vợ chồng đứng tung hứng với xếp giấy bạc nằm bề bàng trên tay, nhìn nhau không ra cười không ra khóc...*” [1, tr.282]. Còn trong *Con tôi đi lính* thì lại là một bà mẹ, một bà vợ lo lắng đủ đường, chu đáo đến phát cáu: “*xe đi rồi, giữa gió lạnh cánh đồng, hai vợ chồng tóc bạc đứng nhìn nhau, cũng không nói...*” [1, tr.351] nhưng chính người phụ nữ ấy đã là người động viên, cân bằng tất cả: “*cô vợ cảm nhận được điều ấy... Cảm ơn em! cảm ơn bà nó! Nếu lúc này mà cả hai đều buông bát thì tan nát hết nhà cửa còn gì*” [1, tr. 353], rồi bao nhiêu thứ linh kinh chuẩn bị lên thăm con trên đơn vị, hàng nước mắt hạnh phúc của người mẹ khi con mình chập chững trưởng thành: “*còn mẹ nó, có lẽ sức kìm nén đã cạn, cứ để mặc cho nước mắt chảy ra chan hoà...*” [1, tr. 359] và ngay cả cái nguýt rõ dài: “*Sao bây giờ ông không phóng xe máy lên xin nó về nữa đi! Đúng là nói xuôi nói ngược cũng được*” [1, tr.361] tất cả đều là trung hậu, đảm đang.

3.2.3. Những phác thảo buồn

Bên cạnh những khắc hoạ anh hùng mà bi tráng, bên cạnh những yêu thương và ngợi ca kín đáo hay trực diện về những người phụ nữ trung hậu đảm đang thì trong truyện ngắn Chu Lai còn có cả những phác thảo buồn. Chúng tôi muốn nói tới một số nhân vật nữ có số phận trớ trêu, bi kịch trong tập truyện này. Đalin Sáp trong *Người không đi qua Hoàng cung* [1, tr.55] đã chết trong bệnh tật, cô đơn, cô độc và sự khát khao yêu thương đến cháy lòng. Hà trong *Cái tát sau cánh gà* [1, tr.77] là nạn nhân của lối sống buông thả của Hùng đã trở nên cay nghiệt với cuộc đời, trả thù người, trả thù đời một cách cay độc, cái nhìn về cuộc đời và nghệ thuật đầy bi quan: “*Nghệ thuật nghệ thuật gì? Một bầy ăn mày, một lũ ăn xin, điểm hết*” [1, tr.80] - một tiếng chuông cảnh tỉnh về lối sống của một bộ phận thanh niên, sự suy thoái đạo đức đã len lỏi có mặt trong môi trường văn hoá, ở những con người trí thức, có hiểu biết xã hội. Hương - vợ Thắm trong *Phố nhà bình* [1, tr.242] đã bị tha hoá bởi nhịp sống hiện đại của phương Tây, vì lối sống thực dụng mà cô đã chà đạp lên cả đạo lý làm người, tình cảm vợ chồng thiêng liêng gắn bó bao nhiêu năm; Hương đã bị những cám dỗ vật chất và nhu cầu bản năng chi phối để rồi gặp kết thúc đầy bi kịch - bi kịch hơn nữa là sự ám ảnh cho những người còn sống. Vợ Tuấn trong *Dòng sông yên ả* [1, tr.178] là người đàn bà đẹp, có nghề nghiệp đáng được tôn trọng nhưng lại lẳng lơ, trác nết, cửa những vết không bao giờ lành trong trái tim Tuấn. Người phụ nữ trong *Bức chân dung người đàn bà lạ* [1, tr.228] “*Khi anh nhận được thư này thì em đã đi rồi. Đi xa lắm! Phận em thế là xong, hoàn toàn thanh thản. Chỉ áy náy về một cái gì thân thiết nhưng cũng mong manh không có thật nhất của đời mình*” [1, tr. 240]. Bà mẹ chồng, cô con dâu, cô con gái trong *Ngôi nhà số 13*

[1, tr.283] - sự tha hoá đã ăn sâu vào nếp sống, cung cách sinh hoạt của từng thành viên, cái vỏ bọc “yên ả, hạnh phúc, gia giáo, chồng ra chồng, vợ ra vợ, con ra con” [1, tr.288] lại ẩn chứa trong đó đầy ung nhọt, kinh tởm và bi kịch... Những tha hoá, bi kịch này chúng ta cũng bắt gặp trong *Sao đối ngôi* của Chu Văn [9]. Khi đọc những trang viết về số phận – có thể nói là bi kịch - của họ, chúng ta không thấy một tâm thế bức bối, oán trách hay phán xét mà luôn man mác một sự thương cảm, một tiếng thở dài đầy trắc ẩn như những dòng viết về nhân vật nữ tài giỏi, nổi tiếng trong *Lỗi không phải tại rượu* [1, tr.363], đó chính là Chu Lai – luôn yêu thương, trân trọng và cảm thông cho những mất mát, thiệt thòi trước nghiệt ngã của chiến tranh, thậm chí là sa ngã trước cạm bẫy cuộc đời đối với các nhân vật phụ nữ trong sáng tác của Ông.

4. Kết luận

Qua khảo sát, thống kê, phân tích, đối chiếu chúng tôi nhận thấy, trong tập *Truyện ngắn* của Chu Lai [1] các nhân vật nữ có vị trí quan trọng. 24/26 truyện ngắn trong tập truyện có nhân vật chính hoặc nhân vật có ảnh hưởng đến thông điệp nghệ thuật của tác phẩm là nữ, khía cạnh miêu tả và phản ánh đa dạng. Nghệ thuật miêu tả nhân vật không chú trọng miêu tả ngoại hình mà tập trung vào hành động và phân tích diễn biến tâm lý theo cả chiều thuận và nghịch. Nội dung phản ánh có chiều sâu, nhiều tầng bậc, có trực tiếp, có gián tiếp; nổi bật là âm hưởng ngợi ca anh hùng, tri ân sâu sắc, thông cảm kín đáo và tràn đầy tình yêu thương, mến phục.

TÀI LIỆU THAM KHẢO/ REFERENCES

- [1] L. Chu, *Short Stories* (3rd edition), Literature Publishing House, Ha Noi, 2008.
- [2] D. H. Nguyen, *The world of art in Chu Lai's novels*. TNU – Publishing House, 2011.
- [3] T. H. Nguyen, “Linguistic features of Chu Lai's short stories,” MA. Thesis, Vinh University, 2007.
- [4] T. H. Vi, “Features of Chu Lai's short stories after 1975,” MA. Thesis, Vinh University, 2010.
- [5] H. T. Ly, “A collection of short stories *Pho nha binh*,” *Magazine of Military Art*, vol. 7, 1993.
- [6] D. H. Nguyen, “Expression forms of the tragedy in Chu Lai's novels,” *Journal of Literary Studies*, vol. 6, p. 101, 2011.
- [7] T. T. Ngo and D. H. Doan, “Image of soldier in Vietnamese prose in the period of 1975 - 1985,” *The University of Danang – Journal of Science and Technology*, vol. 06, no. 91, pp. 159-161, 2015.
- [8] K. L. Cao, “The double trauma in *Noi buon chien tranh* of Bao Ninh,” *Journal of Literary Studies*, vol. II, p. 22, 2019.
- [9] D. H. Doan, “Chu Van's *Sao doi ngoi* – A realistic novel with “predictions” in the content of reflection,” *TNU Journal of Science and Technology*, vol. 196, no. 03, pp. 115-122, 2019.
- [10] N. A. Lai, *150 Literary Terms*. VNU – Publishing House, Hanoi, 2003.
- [11] D. S. Tran, *Textbook of Literary Theory* (2 episodes). Hanoi National University of Education Publishing House, 2007.
- [12] Youth Art, “Chu Lai and the obsessions of writing,” December 12, 2003. [Online]. Available: <https://vnexpress.net/nha-van-chu-lai-va-nhung-am-anh-cua-nghiep-viet-1878692.html>. [Accessed March 15, 2022].